

סוגיא ב'

כבוד הבריות (#2)

ד. שב ואל תעשה

גמ' יט: ["ת"ש ולאחותו..."] - כ. [עד "... שב ואל תעשה שאני"], ורש"י שם [בפרט ד"ה שב ואל תעשה שאני] יבמות צ. ["תא שמע דם שנטמא..."] - צ: [עד "... שב ואל תעשה נינהו"], רש"י שם, תוס' שם צ: (ד"ה כולו נמי) מכות יג: ["אי הכי לאו שאין בו מעשה... כולו נמי דומיא דלאו דחסימה"], רש"י שם סנהדרין עד: ["והא אסתר... שאני"], רש"י שם

קובץ הערות (ס"ט:ב,ד)¹

רמב"ם הל' חגיגה (א:א), תוס' שבועות ד. (ד"ה אבל) ["וא"ת היכי דייק... בשעת זריקה"] שו"ת שאגת אריה (סימן ל"ב)²

רמב"ן מכות טז. (ד"ה והא דאמרי') ["ובירושלמי... עד הסוף"]

תוס' סנהדרין שם (ד"ה והא) ["והא דלא פריך הכא... דמהני טעמא דקרקע עולם"], קובץ הערות (מ"ח:א-ב)³

תוס' יבמות שם ["וא"ת בפרק מי שמתו... עד הסוף"], קובץ הערות (ס"ט:ט-ל"א)⁴

גמ' שבועות ל: ["האי צורבא מרבנן דידע... כבוד לרב"], רש"י שם, תוס' שם (ד"ה אבל איסורא), שו"ת שאגת אריה (סימן נ"ח)⁵

מכות כא. ["היה לבוש בכלאים... על כל אחת ואחת"], כא: ["אמר רב ביבי... וללבוש חייב"], ריטב"א שם כא: (ד"ה גמרא אמר רב)

ה. מת מצוה ואיסור טומאה לכהנים ולנזירים

רש"י יט: (ד"ה ולאחותו), כ. (ד"ה שב ואל תעשה שאני) ["וטומאת גופי'... עד הסוף"], תוס' שם (ד"ה שב ואל תעשה)

רשב"א כ. (ד"ה שב ואל תעשה), מאירי שם (ד"ה מת מצוה), פסקי רי"ד שם, פנ"י שם (ד"ה גמרא וליגמר מינה), צל"ח שם (ד"ה שאני התם)

רמב"ם הל' כלאים (י:כ"ט), צל"ח שם (ד"ה ואמנם)

קובץ הערות סימן סט

והנה בהך דינא דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת ולא בקום ועשה, יש לחקור כמה חקירות:

[א] מהו קום ועשה ושוא"ת. דיש לפרשו בשני פנים, אם הדבר תלוי בגוף האיסור אם הוא קו"ע או שוא"ת, או באופן העבירה עליו. ולדוגמא, באומר שבועה שאוכל ככר זו אם אוכל זו, ואכל את התנאי ולא אכל את האיסור, דגוף האיסור הוא שוא"ת, ומ"מ עבר עליו ע"י אכילת התנאי, שהוא קו"ע. וכן בראיית פנים בעזרה ריקם, גוף האיסור הוא שוא"ת, מה שאינו מביא קרבן, ואופן העבירה עליו הוא ע"י כניסתו בעזרה, שהוא קו"ע. ולהיפוך, באומר שבועה שלא אוכל זו היום אם לא

¹ See below

² See below

³ See below

⁴ See below

⁵ See below

אוכל זו למחר, ואכל את האיסור היום ולא אכל את התנאי למחר, דגוף האיסור הוא קו"ע, ועבר עליו ע"י שוא"ת, במה שלא אכל את התנאי למחר:

ג] טעמו של ד"ז, הא דמחלקין בין קו"ע לשוא"ת, אם הדבר תלוי במדרגת חומר האיסור, דקום עשה הוא דבר חמור ואין כח בידם לעוקרו, ושוא"ת אינו חמור כ"כ ויש כח בידם לעוקרו, או דבאמת, מצד עצמו אין חילוק כלל בין קו"ע לשוא"ת, והא דמפליגין בנייהו הוא מטעם הנ"ל, דדין התורה במקומו עומד, ומן התורה הטלית חייבת בציצית גם לאחר עקירת חכמים, וצריך להטיל בה ציצית, ולעומת זה מצוה ג"כ מן התורה לשמוע לדברי חכמים, שאסרו להטיל ציצית בסדין, ושני הדינים האלו סותרין זה את זה, ועל כן שוא"ת עדיף:

ש"ת שאגת אריה (ישנות) סימן לב

אבל מה שנ"ל בזה הוא הא דסדין בציצית חשיב שב ואל תעשה משום דאין הליבישה אסורה מצד עצמה אלא מחמת חסרון מעשה של מצות ציצית דרמא רחמנא עליה ולא דמי לאיסור כלאים דהלבישה מצד עצמה אסורה הילכך אין הלושב בגד בת חיובא בלא ציצית חשיב כעושה מעשה בידים שאין עושה איסור בלבישה זו אלא שחיסר מצוה בשב ואל תעשה. והכי משמע לי מדברי הרמב"ם שכ"כ בפ"א מה' חגיגה הראייה האמורה בתורה הוא שנראה פנים בעזרה ב"ט הראשון של חג ויביא עמו קרבן עולה בין מן העוף בין מן הבהמה ומי שבא בעזרה ביום א' ולא הביא עולה לא דיו שלא עשה מ"ע אלא עבר על ל"ת שנא' ולא יראו פני ריקם ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה ע"כ. ואס"ד דכל היכא דאמר רחמנא כשתעשה זאת עשה זאת כגון כשאתה לובש טלית בת ארבע כנפות עשה ציצית אם עבר ולא עשה מה שציוותה התורה לעשות אותה מעשה הגורם לקיום ציווי של תורה היא נעשית כקום ועשה באיסור הואיל ועשה אותה במעשה בלתי קיום המצוה שחייבה אותו תורה ע"י מעשה זו אלא שמצות ציצית חשיב שב ואל תעשה מפני שאין חיובה בא אלא לאחר העיטוף וכדברי התוספות. א"כ ה"נ מי שבא לעזרה ולא הביא עולה ליחייב מלקות שהרי אותו גורם ללא יראו פני ריקם דהיינו ראיית פנים ע"י ביאתו בעזרה היא נעשית בקום ועשה בעבירה וביאתו וראיית פניו בעזרה שהיא מעשה הוא עיקר וגוף העבירה. כמו שהלובש טלית בלא ציצית דאם החיוב בא בשעת עיטוף חשבת למעשה של עיטוף בעבירה. אלא וודאי ש"מ דס"ל ז"ל דכל כה"ג אין מעשה הראשון הגורם לחיוב ציווי של תורה היא העבירה אלא חסרון הציווי של תורה היא העבירה שחיסר מצוה של תורה הילכך לא ה"ל קום ועשה אלא שב ואל תעשה לפיכך אין לוקין עליו. וה"נ גבי סדין בציצית ה"ל שב ואל תעשה.

קובץ הערות סימן מח

א) כתבו תוס' פ' הבא על יבמתו (דף נ"ד ע"א) דהאשה הנבעלת תעבור ולא תיהרג, דאינה חייבת למסור עצמה למיתה, כיון דאינה עושיית מעשה, דקרקע עולם היא. ודבריהם צריכין ביאור, מה חילוק יש בין הבעל לנבעלת, דהא רחמנא אחשביה להנאה מעשה, כדכתיב ונכרתו הנפשות העושות, תרווייהו במשמע ואין שום חילוק בחומר האיסור בין האיש להאשה. ומה שהביאו ראייה לזה מרציחה, דכשאומרים לו הנח עצמך ויזרקוך על התינוק שיתמך אינו חייב ליהרג בשביל הצלת התינוק, ג"כ אינו מובן, דשם הטעם הוא דכשזרקין אותו על התינוק הוא אינו עובר על איסור רציחה כלל, והזרקו הוא הרוצח, ושפיר יש לחלק אם עושה מעשה הרציחה או לא, אבל בגילוי עריות, שאין חילוק כלל בחומר האיסור בין הבעל להנבעלת, למה נחלק ביניהן לענין יהרג ואל יעבור:

ב) ונראה לומר בכונת דברי תוס', דס"ל דהא דחייב ליהרג בשביל שלשה דברים החמורין, אין הכונה דפיקוח נפש נדחה מפני ג' דברים אלו, אלא דבזה הן חלוקין מכל המצות, דכל התורה נדחית מפני פיקו"נ, וג' דברים החמורין אינן נדחין מפני פיקו"נ, אבל מ"מ גם פיקו"נ אינה נדחית מפניהם, ובכה"ג דאיכא שני דברים שאינן דוחין זה לזה, קיי"ל דשוא"ת עדיף, ואסור לו לעשות שום מעשה, כמבואר בעירובין (דף ק' ע"א) בפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע לענין בל תוסיף ובל תגרע עיין שם, וא"כ באשה הנבעלת, שאינה עושיית שום מעשה בפועל, אינה חייבת למסור עצמה להריגה:

קובץ הערות סימן סט

כט) ואכתי צריך לברר בהא דמפליגין [ברכות כ' ע"א] לענין כבוד הבריות בין קו"ע לשוא"ת, מהו טעמו של חילוק זה, אם הטעם הוא מפני מדרגת חומר איסורן של קו"ע ושוא"ת, וא"כ צריך לפרש דקו"ע ושוא"ת הן בגוף האיסור, או שהטעם הוא כנ"ל [אות י"ד] לענין עקירת דבר מה"ת, דהמצוה וכבוד הבריות הן שני דברים שאין דוחין זל"ז, וממילא שוא"ת עדיף, וא"כ הכל תלוי באיזה אופן עוברין על המצוה, אם ע"י מעשה בידים או שיושב ואינו עושה כלום:

ל) ונראה להביא מהא דמת מצוה דוחה את הפסח ומילה, והתם ליכא למימר טעמא דשניהן אין דוחין זל"ז ועל כן שוא"ת עדיף, דא"כ מאי חזית לבטל פסח ומילה מפני קבורת מת מצוה, נימא איפכא, לבטל קבורת המת מפני המילה, אלא על כרחך דקבורת מת מצוה וכבוד הבריות חמור יותר מהמצוה, וכמו עשה החמורה דדוחה לעשה הקלה [פסחים נ"ט ע"א], חולין קמ"א ע"א], וא"כ הא דכבוד הבריות נדחה מפני קו"ע, צ"ל הטעם, דקו"ע חמור יותר מכבוד הבריות. וכן נראה ממ"ש תוס' בשבועות (דף ל' ע"ב [ד"ה אבל]) בתירוץ השני, דהיכא שחבירו עושה איסור על ידו בקו"ע, נחשב גם אצלו לקו"ע,

ואינו נדחה מפני כבוד הבריות. והטעם לזה נראה, מהא דקיי"ל [שבת נ"ד ע"ב] כל שיש בידו למחות ואינו מוחה נתפס בעון חבירו, וכיון דחבירו עובר על ידו בקו"ע, יש עליו ג"כ חומר האיסור של קו"ע ואינו נדחה מפני כבודו, אף שאינו עושה מעשה כלל. ומבואר מזה, דאיסור חמור של קו"ע לא ניתן לדחות מפני כבוד הבריות אפילו בגוונא דאינו עושה מעשה כלל. ובתוס' ברכות (דף כ' ע"א [ד"ה שב]) כתבו הטעם דטומאת כהן ונזיר נדחה מפני כבוד הבריות, דקילי, דהוי לאו שאינו שוה בכל: וישנו בשאלה, אף דעובר עליהן בקו"ע, מ"מ כיון דאינו חמורין כשאר ל"ת, נדחין מפני כבוד הבריות:

לא) וכיון דלענין כבוד הבריות תלוי במה שקו"ע חמור יותר משוא"ת, ממילא פירוש קו"ע לענין זה, מה שגוף האיסור הוא קו"ע, ואינו תלוי כלל באיזה אופן עוברין עליו. ולפי"ז צ"ע מה שהוכיחו בתוס' [הנ"ל באות י"ז] מברכות (דף כ' ע"א) דכלאים חשוב קו"ע לענין כבוד הבריות, וה"נ לענין עקירת דבר מה"ת שהיה שמשחה על עצמו הוי מעשה, ולפי הנ"ל אין זו קושיא כלל, דאפילו נימא דאין השהיה חשובה מעשה, מ"מ יש לה חומר האיסור של קו"ע, דהא הל"ת של כלאים לעולם אחד הוא, בין שעובר עליו ע"י מעשה או בלא מעשה, וכיון דגוף איסור כלאים הוא איסור של קו"ע, דהא לוקין עליו, משו"ה אינו נדחה מפני כבוד הבריות אפילו היכא דאינו עושה מעשה כלל, אבל לענין עקירת דבר מה"ת, י"ל דהשהיה אינה חשובה מעשה, דשם אינו תלוי בחומר האיסור. ולנוסח אחר, דקושית תוס' היא ממכות (דף כ"א ע"ב), אתי שפיר, דכיון דלוקין על כל שהיה בפני עצמה, מוכח דהשהיה הויא מעשה, דלענין מלקות לא סגי בחומר דאיסור גרידא ללקות עליו, אלא בעינן שיעבור על הל"ת ע"י מעשה, אבל מכבוד הבריות אין ראייה כלל דהוי מעשה:

שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן נח

ש"מ דאין לחלק לגבי כבוד הבריות בין גנאי גדול לאינו גדול וכל היכא דשרי איסור' משום כבוד הבריות בכל ענין שרי אפי' היכ' דליכ' גנאי כלל אלא העדר כבוד בעלמא כהוא דאבל ומלך וממת מצוה ילפינן נמי להעדר כבוד דשרי ולפ"ז שב ואל תעשה הנדחין מפני כבוד הבריות בכל האיסורין דילפינן לה מפסח ומילה שנדחין מפני מת מצוה ה"ה שנדחין נמי מפני העדר כבוד בעלמא.